

Εκπαιδευτικά προγράμματα λογοτεχνίας: Προτάσεις δημιουργικής επεξεργασίας εξωσχολικών βιβλίων

Η ενασχόληση με την ανάγνωση βιβλίων είναι μια ελεύθερη και δημιουργική δραστηριότητα η οποία ψυχαγωγεί τα παιδιά και ταυτόχρονα είναι ένα πολύμορφο μαθησιακό παιχνίδι το οποίο μοιράζονται όλοι οι αναγνώστες, μαθητές και εκπαιδευτικοί.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα λογοτεχνίας συγκροτήθηκαν προκειμένου να προτείνουν έναν οργανωμένο τρόπο επεξεργασίας εξωσχολικών βιβλίων.

Έχουν στόχο την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και προτείνεται να ενταχτούν στο πλαίσιο των μαθημάτων που αναπτύσσει το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη για την ενίσχυση στην ελληνομάθεια.

Ειδικότερα, τα προγράμματα απευθύνονται σε μαθητές που παρακολουθούν μαθήματα του Προγράμματος σε μειονοτικά και δημόσια δημοτικά σχολεία και στα ΚΕΣΠΕΜ (τάξεις γ', δ', ε, στ' δημοτικού).

Τα προγράμματα λογοτεχνίας περιέχουν δραστηριότητες που οδηγούν και διευκολύνουν τη χρήση της ελληνικής γλώσσας, τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου, τη γραπτή και την προφορική έκφραση.

Οι δραστηριότητες επιδιώχθηκε να έχουν έμμεση σχέση με όλα τα γνωστικά αντικείμενα και τα σχολικά βιβλία των μειονοτικών σχολείων.

Οι παιδαγωγικοί στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων λογοτεχνίας

Η ανάγνωση βιβλίων ευαισθητοποιεί αισθητικά, καλλιεργεί τη φαντασία και τη σκέψη, διευρύνει τον κόσμο των βιωμάτων, διευρύνει τον κοινωνικό και πολιτιστικό ορίζοντα, εμπλέκει τις νοητικές λειτουργίες και το συναίσθημα των μαθητών και βοηθά στην κοινωνικοποίηση των παιδιών.

Στόχος μας είναι να επεξεργαστούν οι μαθητές τα βιβλία με δημιουργικό τρόπο, δηλαδή

- ❖ να εκφραστούν γραπτά, προφορικά και καλλιτεχνικά
- ❖ να συνεργαστούν μεταξύ τους
- ❖ να απολαύσουν την ανάγνωση
- ❖ να καλλιεργήσουν θετική στάση προς το βιβλίο
- ❖ να αποκτήσουν αίσθηση λογοτεχνικής εμπειρίας

Πώς επιλέγουμε βιβλία

Η ανάγνωση βιβλίων είναι καλή για τον καθένα, εάν αυτός ξέρει τι μπορεί να πάρει από ένα βιβλίο. Συνήθως, κάθε αναγνώστης, παιδί ή ενήλικος, επιλέγει μόνος του τα βιβλία που θα διαβάσει ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του. Συχνά βλέπουμε ότι τα παιδιά δεν διαλέγουν πάντα βιβλία που εμείς οι ενήλικοι θεωρούμε “καλά βιβλία”. Επειδή η γνώμη των παιδιών στην επιλογή των βιβλίων μετράει, μπορούμε να τους προτείνουμε βιβλία που θεωρούμε ενδιαφέροντα για την ηλικία τους και αφού συζητήσουμε μαζί τους να καταλήξουμε στο βιβλίο που θα διαβάσουμε όλοι μαζί στην τάξη.

Τα βιβλία που μπορούμε να επιλέξουμε είναι διαφόρων ειδών: λογοτεχνικά (παραμύθια, μικρά μυθιστορήματα), εικονογραφημένα, βιβλία γνώσεων.

Για να επιλέξουμε βιβλία παίρνουμε υπόψη μας

- ❖ την “αναγνωστική ιστορία” των μαθητών μας, δηλαδή ποιες είναι οι αναγνωστικές τους εμπειρίες (αν διαβάζουν, τι διαβάζουν).
- ❖ το πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν
- ❖ τις στάσεις που έχουν καλλιεργηθεί απέναντι στην ανάγνωση από το περιβάλλον τους. Κάποια παιδιά έχουν βιβλία, κάποια όχι, άλλα πιάστηκαν να διαβάσουν κι αρνήθηκαν, κάποια δυσκολεύονται.

Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τα παραπάνω ώστε να κάνουμε επιλογές που θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών μας.

Στρατηγικές ανάγνωσης

Πρέπει να έχουμε πάντα υπόψη μας τη σχέση ανάμεσα **στην επιλογή** του βιβλίου και **στη γνώση** της ελληνικής γλώσσας. Δηλαδή, να επιλέγουμε βιβλία γραμμένα σε απλή γλώσσα που το περιεχόμενο να ενδιαφέρει παιδιά διαφορετικών ηλικιών. Κι αυτό για δύο λόγους:

- ❖ αν προτείνουμε πολύ απλά βιβλία μπορεί να χαθεί το ενδιαφέρον των παιδιών μεγαλύτερης ηλικίας,
- ❖ αν το βιβλίο έχει δύσκολη γλώσσα μπορεί να απομακρύνει τα παιδιά που δυσκολεύονται.

Πρέπει λοιπόν να βρίσκουμε τη χρυσή τομή ανάμεσα στη γλώσσα και στο περιεχόμενο και **σε κάθε περίπτωση** να σχεδιάζουμε τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά θα πλησιάζουν το βιβλίο που επιλέξαμε να επεξεργαστούμε.

Βιβλία που συνδυάζουν απλό κείμενο και θέματα που ανοίγονται σε πολλές ηλικίες είναι τα εικονογραφημένα και τα βιβλία γνώσεων, όπως για παράδειγμα το *Πες μου τι χρειάζεται* (υπάρχον εκπαιδευτικό πρόγραμμα) . Αν επιλέξουμε βιβλία με εκτενέστερο και δυσκολότερο κείμενο, όπως για παράδειγμα η *Οδύσσεια* και *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ* (υπάρχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα) θα πρέπει να βρούμε στρατηγικές που να διευκολύνουν την ανάγνωση και την κατανόησή τους από τα παιδιά.

Μερικές **ιδέες** που βοηθούν το πλησίασμα των παιδιών στα βιβλία και την κατανόηση:

- ❖ ο/η εκπαιδευτικός αφηγείται την ιστορία,
- ❖ τα παιδιά διαβάζουν μικρά αποσπάσματα που θεωρούμε σημαντικά για την κατανόηση της ιστορίας,
- ❖ συνδυάζουμε αφήγηση και ανάγνωση αποσπασμάτων όπως για παράδειγμα προτείνεται για την επεξεργασία της *Οδύσσειας* (υπάρχον εκπαιδευτικό πρόγραμμα)
- ❖ συζητάμε τις εικόνες του βιβλίου με στόχο τη σύνθεση της ιστορίας από τα παιδιά
- ❖ οργανώνουμε ποικίλες δραστηριότητες, όχι απαραίτητα γραπτές, όπως κατασκευές, Μαθηματικές, καλλιτεχνικές, δραματοποιήσεις, κα.

Οι δραστηριότητες (γενικά)

- ❖ Οι δραστηριότητες έχουν στόχο την **ανάπτυξη** του προφορικού και του γραπτού λόγου και μπορούν να είναι **διαβαθμισμένης δυσκολίας, ανάλογα** με το επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας.
- ❖ Κάθε δραστηριότητα, γραπτή, προφορική ή καλλιτεχνική, **οδηγεί με τον έναν ή τον άλλο τρόπο** στην κατανόηση του κειμένου και βοηθάει τον/ην εκπαιδευτικό στην εκτίμηση της εξέλιξης των παιδιών.

Παραδείγματα

Η **εικονογράφηση** σκηνών της ιστορίας ή ένα κόμικ δείχνουν εάν τα παιδιά κατάλαβαν την πλοκή της ιστορίας (δραστηριότητα *Χρειάζεσαι ένα λουλούδι*, από το βιβλίο *Πες μου τι χρειάζεται*).

Μια **κατασκευή**, όπως για παράδειγμα η κατασκευή φωλιάς για τα πουλιά, στο βιβλίο *Καλώς ήρθες καρακάξα*, δείχνει κατά πόσον τα παιδιά μπορούν να ακολουθήσουν τις οδηγίες που αναφέρονται στο παραμύθι.

Η **δραματοποίηση** επιτρέπει να διαπιστώσουμε εάν τα παιδιά κατάλαβαν τη δράση κάθε ήρωα (δραστηριότητα *Μαθήματα γλώσσας* από το βιβλίο *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ*).

Η **γραπτή έκφραση** αποκαλύπτει το επίπεδο της γλωσσικής επάρκειας των παιδιών, εάν έχουν αφομοιώσει καινούριο λεξιλόγιο, εάν εφαρμόζουν τους κανόνες της γραμματικής και το συντακτικό της ελληνικής (δραστηριότητες *Ονόματα με νόημα* από το βιβλίο *Οδύσσεια, Κρυμμένα νοήματα... τι σημαίνουν, Σύνθετες λέξεις, συνώνυμα, αντίθετα* από το βιβλίο *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*).

Παιδιά που έχουν δυσκολία μπορούν να συμπληρώνουν λέξεις ή προτάσεις, όπως για παράδειγμα στις δραστηριότητες του βιβλίου *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*.

Παιδιά με καλύτερη γνώση της ελληνικής μπορούν να συνθέτουν μικρά κείμενα (δραστηριότητα *Ένα ποίημα για το ξύλο* από το βιβλίο *Πες μου τι χρειάζεται*, *Εφημερίδα* από το βιβλίο *Καλώς ήρθες καρακάξα*, *Αλληλεγγύη* από το βιβλίο *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*).

- ❖ Οι δραστηριότητες μπορούν να είναι ατομικές, σε δυάδες ή σε μεγαλύτερες ομάδες ώστε να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μαθητών διαφορετικής ηλικίας και διαφορετικού επιπέδου γνώσης της ελληνικής και να αξιοποιούν τα ταλέντα κάθε παιδιού (ομαδική δραστηριότητα *Ας ρίξουμε τα ζάρια* από το βιβλίο *Οδύσσεια*, ατομική δραστηριότητα *Τι φαγητά μπορείς να παρασκευάσεις με τα προϊόντα της αγοράς*; από το βιβλίο *Πες μου τι χρειάζεται*).

Πώς οργανώνουμε δραστηριότητες με αφορμή ένα βιβλίο

Κάθε βιβλίο προσφέρεται για επεξεργασία σε πολλά διαφορετικά επίπεδα και η ανάγνωσή του μπορεί να είναι η αφετηρία για γνωστικά, γλωσσικά (γραπτά και προφορικά), καλλιτεχνικά παιχνίδια.

- ❖ Η οργάνωση δραστηριοτήτων είναι μια ευέλικτη και ανοιχτή διαδικασία, δηλαδή κάθε εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει το βιβλίο που έχει επιλέξει για την τάξη του σύμφωνα με τους στόχους που έχει θέσει και την "προσωπικότητα" της ομάδας του (ηλικία, ενδιαφέροντα, γνώση της ελληνικής γλώσσας). Οι προτάσεις των ήδη αναρτημένων προγραμμάτων λογοτεχνίας είναι ενδεικτικές και δεν είναι απαραίτητο να υιοθετούνται υποχρεωτικά.
- ❖ Ο/η εκπαιδευτικός εκτιμά και οργανώνει τις δραστηριότητες που θεωρεί ότι θα κινητοποιήσουν περισσότερο τα παιδιά, όπως επίσης και τον τρόπο εργασίας των παιδιών (ατομικά, ομαδικά).
- ❖ **Ορίζουμε** και αποφασίζουμε τους στόχους μας, δηλαδή τι θα θέλαμε να διδάξουμε και τι να αποκομίσουν τα παιδιά:
 - ❖ νέο λεξιλόγιο
 - ❖ γραμματική
 - ❖ εμπέδωση γλωσσικών φαινομένων
 - ❖ εξάσκηση στον προφορικό λόγο
 - ❖ έρευνα στο διαδίκτυο και σε άλλα βιβλία αναφοράς
 - ❖ συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες
 - ❖ ψυχαγωγία
 - ❖ άλλοι στόχοι...

- ❖ Αν το θεωρήσουμε **σκόπιμο**, μπορούμε να συνδέσουμε το βιβλίο που επεξεργαζόμαστε με θέματα που εμφανίζονται στα σχολικά βιβλία των μειονοτικών σχολείων:
 - ❖ Γεωγραφία (δραστηριότητα *Το ταξίδι* από το βιβλίο *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ*)
 - ❖ Μαθηματικά (δραστηριότητες *Υπολογισμοί* από τα βιβλία *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*, *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ*)
 - ❖ Ιστορία/μυθολογία (δραστηριότητα *Η φάλαινα και οι αρχαίοι Έλληνες* από το βιβλίο *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*)
 - ❖ Μελέτη περιβάλλοντος (δραστηριότητες *Πού ζει η Λένα* και *Η φάλαινα ένα απειλούμενο είδος* από το βιβλίο *Η φάλαινα που βγήκε στη στεριά*)
 - ❖ Πολιτική και κοινωνική αγωγή (δραστηριότητα *Η παρεξήγηση* από το βιβλίο *Καλωσήρθες καρακάξα*)

❖ **Οργανώνουμε** συγκεκριμένες δραστηριότητες

❖ **Κατανόηση** (παραδείγματα)

Διάγραμμα πλοκής: στόχος να αντιληφθούν οι μαθητές τη χρονική αλληλουχία της ιστορίας.

Λεξικό του βιβλίου: κατάρτιση λεξιλογίου που χαρακτηρίζει το βιβλίο και αφορά στο περιεχόμενό του.

Δελτίο Τύπου: αναφορά στα επαγγέλματα του βιβλίου [εκδότης, μεταφραστής, εικονογράφος, ISBN, κ.α.] και διδασκαλία της περίληψης.

❖ **Γραπτή έκφραση** (παραδείγματα)

Πορτρέτα/ταυτότητες των ηρώων: παρουσίαση του χαρακτήρα και αξιολόγηση της δράσης ενός ήρωα στο μυθιστόρημα.

Ημερολόγιο: να μπουν στη θέση του άλλου και να διαπραγματευτούν κάποιο γεγονός της ιστορίας από τη δική τους πλευρά. Οδηγεί στη συναισθηματική εμπλοκή των παιδιών και στην άσκηση της κριτικής ικανότητας.

Εφημερίδα: να απομονώσουν σημαντικά γεγονότα και να γράψουν σε διάφορα κειμενικά είδη (συνέντευξη, επιστολή, ελεύθερο κείμενο/δημιουργική γραφή, κλπ).

Αλληλογραφία μεταξύ των ηρώων του βιβλίου: άσκηση φαντασίας και λογικής. Οι μαθητές βασίζονται στα γεγονότα και στους χαρακτήρες του βιβλίου και γράφουν για όσα υπονοεί ο συγγραφέας.

❖ **Καλλιτεχνική έκφραση** (παραδείγματα)

Παιχνίδια, αινίγματα, ακροστιχίδες, σταυρόλεξα, μαθηματικά παιχνίδια, σπαζοκεφαλιές, επιτραπέζια.

Κατασκευές με πηλό, πλαστελίνη, χαρτί, ύφασμα, ξύλο, κ.α.

Αφίσα με πληροφορίες για το βιβλίο, ζωγραφική, κολλάζ.

Δραματοποίηση διαλόγων ή σκηνών του βιβλίου, οργάνωση θεατρικής παράστασης.

- ❖ Περισσότερα **παραδείγματα** δραστηριοτήτων υπάρχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα λογοτεχνίας που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα του προγράμματος.

Βοηθητικά βιβλία για τους εκπαιδευτικούς

Σειρά *Κλειδιά και αντικλείδια*

Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης

Διδασκαλία σε ομάδες

Η επανατροφοδότηση των μαθητών στα γραπτά τους κείμενα

Κίνητρο στην εκπαίδευση

Διαθεματική προσέγγιση στη γνώση

Η επεξεργασία της εικόνας τη σχολική τάξη.

Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας

Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης, εφαρμογές από τα μειονοτικά σχολεία της Θράκης

εκπαιδευτικός σχεδιασμός: Μαρίζα Ντεκάστρο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ